

Zapadno društvo i dalje je patrijarhalno i po prirodi agresivno

Umjetnica međunarodne reputacije **Lala Raščić** je performerica, audiovizualna umjetnica, pripovjedačica... pa, kad je pitate preferira li neku od tih uloga, sa smiješkom kaže da je najjednostavnije reći da je suvremena umjetnica. Živi na relaciji Sarajevo – Zagreb, u kojem je upravo u **Galeriji Nova** postavila svoju samostalnu izložbu "**Smijeh Meduze**". Na njoj pomoću pažljivo oblikovanih umjetničkih objekata, slika, kolaža, crteža, zvučnih i videoelemenata gradi kompleksnu instalaciju koja prostor galerije pretvara u laboratorij u kojem se susreću dva njezina rada: **GORGO** (2019. – 2021.) i novi projekt **Počimalja** (2022. –). Prvi je usredotočen na antički mit o Gorgoni – drevnoj ktonskoj božici koju je obezglavio Perzej, dok se Počimalja temelji na interdisciplinarnom istraživanju rubne, folklorne ženske glazbene prakse – tepsijanja.

Izložbom progovarate o temama patrijarhata i ženske emancipacije koje odjekuju što kroz tisućljeća, što kroz antičke mitove, što kroz folklor. Što vas je inspiriralo u figuri Meduze, a što u tepsijanju?

Meduza je jedan od najpoznatijih mitskih likova i u tumačenju je uvijek zla i čudovišna. Dok čudovišta u folk-predaji i mitu imaju svoju genezu i funkciju, ja Meduzu želim osloboditi tih atributa. U svojem radu s likom Meduze koncentrirana sam na analizu niza nepravdi koje su joj učinjene što ustaljenim mitskim narativom gdje je ona žrtva Atenina gnjeva i ljubomore, silovanja, nasilne transformacije u čudovište, odrubljivanja glave i guljenja kože do nepravde počinjene reprodukcijom toga narativa

kroz povijest. Ja Meduzi simbolično vraćam tjelesni integritet, ponovno je spajam s otuđenom joj glavom i kožom, štitim je oklopom i opremam za boj protiv nasilnog djelovanja povijesnog patrijarhata. Poveznicu s "tepsijanjem" našla sam u vezi Homera i regionalnog epskog i usmenog pjesništva. Istražujući lokalne usmene tradicije naišla sam na folklorni običaj i muzičku praksu tepsijanja. Tepsijanje je zapravo pjevanje uz vrtnju bakrene tepsije, a tepsija, kategorizirana kao narodni instrument idiofonog tipa, incidentalno se izvodi istom tehnikom iskucavanja bakra koju sam odabrala za izradu Meduzina oklopa. Na daljnje istraživanje tepsijanja potaknulo me otkriće da se ova praksa tretira poglavito kao ženska, a rezultat je tabua muziciranja žena u javnosti u kombinaciji s njihovim ograničenim pristupom pravim instrumentima. U tepsijanju čitam volju, otpor i svojevrsni inat onih koje unatoč cenzuri i nemogućnosti manifestiraju svoju kreativnost i subvertiraju društvene norme kroz pjesmu koristeći improvizirani instrument iz konteksta doma i kuhinje u koji su stjerane.

Ako sam dobro shvatila, i sami se učite tepsijanju? U čemu vam to pomaže?

Kako se pored klasičnih umjetničkih tehnika i novih medija bavim i performansom, bilo mi je prirodno da se pokušam što više približiti polju svog interesa iskustvenim doživljajem. Inače, počela sam osjećati da sve što radim kroz svoje tijelo, bila to neka usamljena repetitivna radnja u atelijeru, govor pred publikom ili vježbanje tepsijanja – sve je to neka vrsta performansa. Učenje tehnike tepsijanja bilo mi je važno zbog

razumijevanja ove prakse. Emocionalno i empatijsko iskustvo bilo mi je jednako važno kao i somatski doživljaj. Promatranje položaja tijela, zamora mišića, delikatnog balansiranja tepsije oko prstiju ruke i kontrole daha, sve je to bilo potrebno da se povežem s praksom tepsijanja. Prvo sam učila promatrajući tepsijašice s YouTubea, a poslije sam se usavršavala uz kazivačicu i tepsijašicu Azru Pondro.

Vašu se umjetnost definira kao suvremenu, no uvijek je duboko uronjena u tradiciju. Kako objašnjavate taj spoj?

Mene zanimaju prapriče, univerzalne preforme i misteriji sjećanja koji su zapisani u naš DNK. Zanima me mit i običaj kao način da sondiramo ljudsko iskustvo u dubokom vremenu. Ono što je meni potpuno jasno jest to da arhetipi postoje, također mi je jasno da su ih formirali neki sustavi vrijednosti. Zanima me mogućnost intervencije u dominantne sustave, obrasce i, shodno tome, arhetipe koji stoljećima utječu na naša društva. Pravilno bi bilo reći da se kroz suvremenu prizmu misli, medija i pristupa materijalu bavim izoliranim oblicima iz tradicije. Ti oblici onda u određenoj fazi istraživanja korespondiraju s idejom kojom sam zaokupljena u ovom ili onom projektu. Moje bavljenje tradicijom ne određuje moju praksu, uglavnom se veže i ograničeno je na sagledavanje i pažljivo osuvremenjivanje formi i narativa tradicionalne, odnosno folklorne umjetnosti.

Kolika je doista snaga ženskog glasa danas? Što kod nas u regiji, što u svijetu...

Neki dan bila sam u Sarajevu na prosvjedu protiv nasilja nad ženama. Jedan od slogana koje smo skandirale je: "Ima nas više". To je statistički podatak, globalna populacija žena veća je nego muška. Često zamišljam što bi bilo kad bi sve žene svijeta našle svoj glas i kad bi ga se prestale bojati. Kad bi osvijestile svoju slobodu i snagu. Vjerujem da je ženski glas snažan i jednako osnažujući za one koji nemaju glas. Potrebno je više solidarnosti, suradnje ili jednostavno zdravog razuma da bi se ti glasovi čuli.

Je li patrijarhat utkan u sve što pod podrazumijevanjem zapadne kulture čitamo i učimo?

Ja mislim da jest, ako govorimo o dominantnoj kulturi, mimo rada naprednih mislilaca i kontrakultura. Polako se stvari mijenjaju obrazovanjem i rodnom osviještenošću. Osjećam da je model misli na kojem je zapadno društvo izgrađeno upravo pozitivistička i muški logička kultura koja nosi natruhe viktorijansko-vjerskog ćudoređa i morala, koji je plodno tlo za ekonomistička uvjerenja eksponencijalnog rasta i dominacije nad drugim, i time inherentno patrijarhalna, agresivna po prirodi, i jako otporna na promjenu.

Obilježio vas je prostor Balkana, život u Sarajevu i Zagrebu, ali i u New Orleansu. Što je najvažnije što ste baštinili iz svakog od ta "tri života" i kako vas je koji umjetnički odgojio?

Ja sam zagrebački đak, u Zagrebu sam počela karijeru i tu su mi prijatelji i dio obitelji. Zagreb je bio i ostao moja baza, tu sam dio sustava. Zagreb osjećam kao neku vrstu regionalnog kulturnog centra. Nakon svakog putovanja po dolasku u Zagreb iznenadim se količinom i kvalitetom sadržaja. U Sarajevo sam se nakon 1992. tek počela redovito vraćati, od 2006. i uključivati u lokalni kulturni život. Smatram da kao umjetnica mogu pomoći ovom gradu bar u jačanju lokalne umjetničke scene. Jako sam vezana za priče i ljude iz svog rodnog grada, često je ta hiperbolizirana, zamršena, posttranzicijska, postratna realnost Bosne i Hercegovine onaj kontekst iz kojeg posežem za drevnim fikcijama i tradicionalnim formama. Vrijeme provedeno u New Orleansu bilo mi je formativno jer sam tamo naučila biti potpuno samodostatna u djelovanju u umjetnosti i kulturi kao članica umjetničkog kolektiva okupljenog oko nezavisne galerije Good Children Gallery. Američki jug utjecao je i na teme kojima sam se bavila. Jedan je kustos radove koji su nastali u tom periodu nazvao mojom "američkom fazom". Mahom se ti radovi bave ekologijom, prirodnim katastrofama, destrukcijom i odišu distopijskim sentimentom. Na to su uvelike utjecali uragani koji prijete toj regiji, prekarni status tla močvarne Louisiane, ali i militarizam i paranoja američkog društva.

Na čemu trenutačno radite?

Kraj zagrebačke izložbe obilježiti ćemo 3. prosinca u 18 sati performansom "Egzoneracija tradicije" u Muzeju grada Zagreba. Performans se realizira u produkciji Udruge Domino. Uz mene nastupit će već spomenuta kazivačica i tepsijašica Azra Pandro iz Sarajeva i jedna mehanička tepsija, a oblikovanje zvuka radit će Hrvoje Nikšić. Već 9. prosinca Azra, Nikša i ja putujemo u Ljubljanu, u kojoj u okviru festivala Mesto Žensk izvodim trosatni performans "Modal Medley". Ovaj je performans kombinacija miniretrospektive na sceni i "durational" performansa. Izvodim četiri svoja performansa jedan za drugim. U 2023. nadam se suradnji s Galerijom Hestia iz Beograda i izložbi u Augustovu hramu u Puli, koju bi trebala kurirati Jasna Jakšić.